Friedrich 300

Gedanken zum Preußenkönig
in den Oderstädten Frankfurt und Słubice

FRIEDRICH 300
FRYDERYK

Rozważania na temat pruskiego króla
w nadodrzańskich miastach: Frankfurcie i Słubicach

Gedanken zum Preußenkönig
in den Oderstädten Frankfurt und Słubice

FRIEDRICH FRYDERYK 300

Rozważania na temat pruskiego króla
w nadodrzańskich miastach: Frankfurcie i Słubicach

Szene von der nachgestellten Schlacht 2009. **Scena z inscenizacji bitwy na kunowickich polach.** Foto/Fot. Adam Czerneńko.

INHALTSVERZEICHNIS SPIS TREŚCI

6		Grußwort Sebastian Jarantowski, Wirtschaftsreferent der Stadt Frankfurt (Oder) Przedmowa: Sebastian Jarantowski, referent ds gospodarki
8		Grußwort Dr. Krzysztof Wojciechowski, Verwaltungsdirektor Collegium Polonicum Przedmowa: dr Krzysztof Wojciechowski, dyrektor administracyjny Collegium Polonicum
11	Werner Benecke:	Der polnische Friedrich? Polski Fryderyk?
17	Grzegorz Podruczny:	Der größte Fehler von Friedrich II. Największy błąd Fryderyka Wielkiego.
29	Ralf-Rüdiger Targiel:	Relais Frankfurt an der Oder. Frankfurt nad Odrą — miejsce zmiany królewskich koni.
43	Hans-Jürgen Rehfeld:	Ein Brief Friedrich II. in der Handschriftensammlung des Kleist-Museums List Fryderyka II w zbiorach rękopisów Muzeum Kleista
51	Olga Kurilo:	Friedrichs Wiederkehr ins Oderland Powrót Fryderyka na Nadodrze
59	Hans-Günter Ottenberg:	Der König und sein widerspenstiger Cembalist — Friedrich II. und Carl Philipp Emanuel Bach Król i jego przekorny klawesynista — Fryderyk II i Karol Filip Emanuel Bach
105	Alexandra Kankeleit:	Friedrich Wilhelm Freiherr von Seydlitz-Kurzbach bei seinem Sprung in die Oder? Baron Fryderyk Wilhelm von Seydlitz-Kurzbach podczas skoku do Odry?
115	Jochen Hanschel:	Eine Ton-Büste von Friedrich II. in den Gronenfelder Werkstätten von Frankfurt (Oder) Gliniane popiersie Fryderyka II Wielkiego wykonane we frankfurckim warsztacie „Gronenfelder Werkstätten GmbH"

Alexandra Kankeleit

Friedrich Wilhelm Freiherr von Seydlitz-Kurzbach bei seinem Sprung in die Oder?

In Frankfurter Privatbesitz befindet sich ein kleines auf Holz gemaltes Bild, das den preußischen Kavalleriegeneral Friedrich Wilhelm von Seydlitz bei einem Sprung in die Oder zeigt. Verwegen, elegant mit der rechten Hand winkend setzt Friedrichs Reitergeneral mit seinem Pferd über das Geländer einer Holzbrücke, deren Bauweise für das 18. Jahrhundert typisch ist. Drei preußische Kavalleristen schauen ihm dabei zu. Von diesen ist Friedrich II. eindeutig an seinem Schimmel (nur er durfte ein weißes Pferd reiten), der roten Satteldecke sowie dem großen Bruststern („Schwarzer Adlerorden") zu erkennen. Im Hintergrund zeichnet sich die Silhouette von Frankfurt (Oder) mit den beiden Türmen der St. Marienkirche ab.

Das 20,2 x 22,8 cm große Bild hat der Künstler Joachim Weidner (geb. 1938) seinem Freund Werner Klugmann 1986 zu dessen 60. Geburtstag geschenkt. Auf der Rückseite findet sich eine Erklärung zur dargestellten Szene: „Generalleutnant Friedrich Wilhelm von Seydlitz (1722-1773), von Friedrich II. auf der Frankfurter Oderbrücke gefragt, was er tun würde, wenn ihn hier der Feind von vorn und hinten angriffe, springt wortlos über das Geländer."

Seit den 70er Jahren setzt sich Joachim Weidner in unterschiedlichen Kunstformen und Techniken mit der Geschichte von Frankfurt (Oder) und Umgebung auseinander. Seine geschnitzten und gemalten Werke finden sich an zentralen Orten der Stadt, zum Beispiel im Ratskeller oder im Hauptgebäude der Europa-Universität Viadrina. Sie greifen historische Begebenheiten auf und erinnern in origineller Weise an besondere Ereignisse – so wie auch das kleine Seydlitz-Bild.

Alexandra Kankeleit

Baron Fryderyk Wilhelm von Seydlitz-Kurzbach podczas skoku do Odry?

Będący własnością prywatną, mały, malowany na drewnie obraz przedstawia pruskiego generała, dowódcę kawalerii Fryderyka Wilhelma von Seydlitz podczas skoku do Odry. Z charakterystycznego dla XVIII wieku drewnianego mostu skacze zuchwały, elegancko machający prawą dłonią dowódca kawalerii. Przyglądają mu się trzej kawalerzyści. Skąd wiadomo, że ów jeździec to Fryderyk? Zdradza go siwek (jedynie on miał prawo ujeżdżać konia tej maści), czerwona derka oraz duża odznaka („Order Czarnego Orła"). W tle widnieje zarys Frankfurtu nad Odrą z dwiema wieżami Kościoła Mariackiego.

Artysta Joachim Weidner (ur. 1938) sprezentował ów mierzący 20,2 x 22,8 cm obraz swemu przyjacielowi Wernerowi Klugmannowi z okazji 60 urodzin. Na odwrocie obrazu znajduje się opis przedstawionej sceny: „Zapytany przez Fryderyka II Wielkiego na frankfurckim moście o to, co by uczynił, gdyby wróg zaatakował od przodu i tyłu, generał dywizji Fryderyk Wilhelm von Seydlitz (1722-1773) odpowiada milczeniem oraz skokiem do wody."

Już od lat siedemdziesiątych Joachim Weidner rozprawia się z historią Frankfurtu nad Odrą oraz jego okolic za pomocą różnorakich form artystycznych. Jego rzeźby oraz obrazy znajdziemy w znaczących miejscach miasta, jak np. w piwnicy ratuszowej (tzw. Ratskeller-przyp. tłum.) bądź w budynku głównym Uniwersytetu Europejskiego Viadrina. Dzieła te przedstawiają wydarzenia historyczne i w oryginalny sposób przypominają o szczególnych zdarzeniach. Podobnie jak mały obrazek z generałem von Seydlitz w roli głównej.

Werner Klugmann był w latach 1974-1989 kierownikiem frankfurckiego „Urzędu ds. Sztuki Malarskiej oraz Ochrony Zabytków", który podlega Radzie Miejskiej. Pochodził z nadodrzańskiego Nettkow (dziś Nietkowice) i przeprowadził się do Frankfurtu nad Odrą

Der preußische Kavalleriegeneral Friedrich Wilhelm von Seydlitz bei seinem Sprung in die Oder. Joachim Weidner (1986). **Pruski dowódca kawalerii Fryderyk Wilhelm von Seydlitz podczas skoku do Odry.** Obraz Joachima Weidnera (1986 r.). Foto/Fot. Ralf Dylanski.

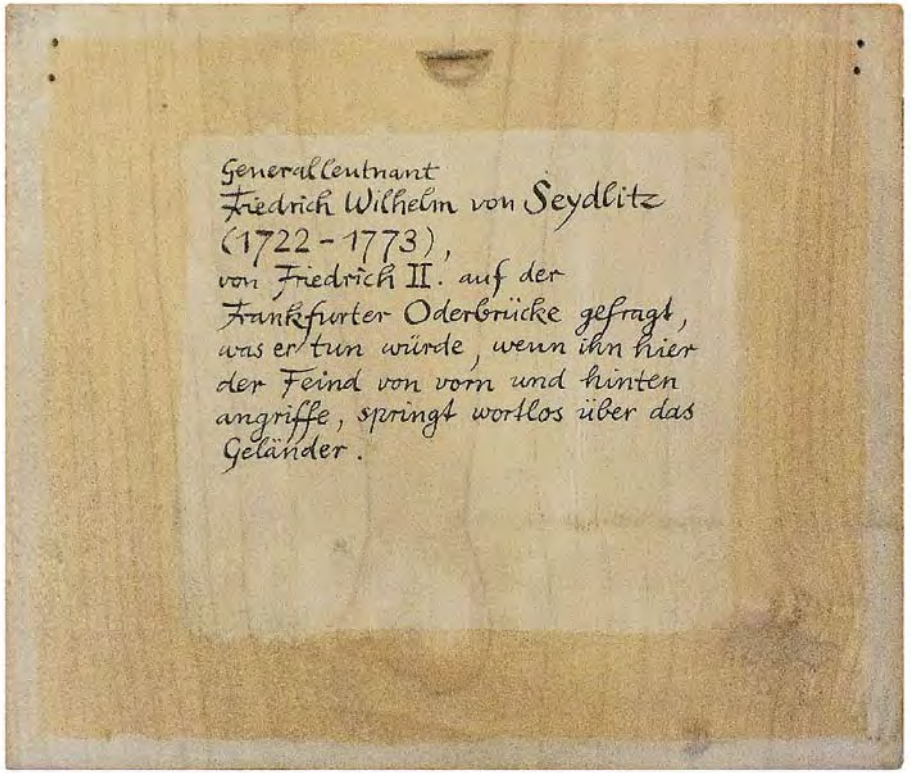

Foto/Fot. Ralf Dylanski

Gemälde von Joachim Weidner im Hauptgebäude der Europa Universität Viadrina. Obraz Joachima Weidnera w budynku głównym Europejskiego Uniwersytetu Viadrina. Foto/Fot. Alexandra Kankeleit.

Werner Klugmann war von 1974-1989 Leiter des Baustabs für Bildkunst und Denkmalpflege in Frankfurt (Oder) – einer dem Rat der Stadt nachgeordneten Einrichtung. Ursprünglich stammte er aus Deutsch Nettkow an der Oder (jetzt Nietkowice) und kam 1950 nach Frankfurt (Oder). Aufgewachsen auf einem großen Bauernhof, hatte er schon von Kindheit an einen engen Bezug zu Pferden. Sein Interesse am Reitsport sowie die Passion für die preußische Geschichte, die er oft und gerne mit Joachim Weidner teilte, führten zu dieser ungewöhnlichen Darstellung des Brückensprungs.

Die dargestellte Episode ist in Bild- und Schriftquellen des 18. Jahrhunderts überliefert. Richtig berühmt ist sie allerdings durch ein Gedicht Theodor Fontanes geworden:

In Büchern und auf Bänken,
Da war er nicht zu Haus,
Ein Pferd im Stall zu tränken,
Das sah schon besser aus;
An schnallt er die silbernen Sporen,
Blaustählern war der Dorn –
Zu Calcar war er geboren,
Und Calcar, das ist Sporn.

Es sausen die Windmühlflügel,
Es klappern Leiter und Steg,
Da, mit verhängtem Zügel,
Geht›s unter dem Flügel weg,
Und bückend sich vom Pferde,
‹nen vollen Büschel Korn
Aus reißt er aus der Erde –
Hei, Calcar, das ist Sporn.

Sie reiten über die Brücken,
Und Friedrich scherzt: »Je, nun,
Hie Feind in Front und Rücken,
Seydlitz, was würd‘ Er tun?«
Der, über die Brückenwandung
Spornt er halblinks nach vorn,
Der Strom schäumt auf wie Brandung –
Ja, Calcar, das ist Sporn.

Und andre Zeiten wieder;
O kurzes Heldentum,
Zu Tode liegt er danieder
Und lächelt: »Was ist Ruhm?
Ich höre nun allerwegen
Eines stärkeren Reiters Horn,
Aber auch ihm entgegen -
Denn Calcar, das ist Sporn.«

Theodor Fontane, Vor dem Sturm.
Roman aus dem Winter 1812/13

w roku 1950. Jako iż wychował się na wsi, już od najmłodszych lat miał słabość do koni. Zainteresowanie sportem konnym oraz historią Prus (pasję tę dzielił z Joachimem Weidnerem) przyczyniło się do powstania obrazu przedstawiającego ten niezwykły skok do Odry.

Przedstawiony epizod odnaleźć można zarówno w XVIII-wiecznych źródłach pisanych jak i niepisanych – w postaci obrazów. Prawdziwą sławę zawdzięcza jednak wierszowi Theodora Fontane:

Książki oraz ławki,
To nie był jego dom,
Pojenie koni w stajni,
Miłością zwał swą;
Przypinał srebrne ostrogi,
Niebiesko stalowy kolec lśnił –
W Calcar* się urodził,
A Calcar ostrogą zwą.

Świszczą skrzydła wiatraka,
Klekocze drabina i kładka,
Wnet w pełnym galopie,
Pod skrzydłem znajduje już się,
Schyla się więc ku ziemi,
By pęczek zbóż z niej podjąć –
Hej, Calcar, ostrogą zwą.

Mkną już przez mosty,
Gdy Fryderyk żartem rzecze:
»Wróg wtem z przodu i z tyłu,
Cóż Seydlitz poczynisz z nim?«
Ten skacze już z mostu,
Rzeka kipielą staje się –
Tak, Calcar ostrogą zwą.

Innymi czasy,
O krótkie bohaterstwo,
Leży konając już
I uśmiech na twarzy ma: »Czymże jest sława?
Słyszę teraz zewsząd
Silniejszego jeźdźcy dęcie w róg,
Lecz również skierowane ku niemu –
Gdyż Calcar ostrogą zwą.«

Theodor Fontane: „Przed burzą.
Powieść pisana zimą 1812/13”

*(dziś Kalkar- przyp. tłum.)

Von der Episode existieren noch weitere Darstellungen:

Stich von 1797, Johann Samuel Ringck (1760-1814) nach einer Zeichnung von Carl-Friedrich Hampe (1772-1848). Richter Abb. 39, freundlicher Hinweis Eberhard von Seydlitz. Besitz Eberhard von Seydlitz.
Rycina z roku 1797, Johann Samuel Ringck (1760-1814) na podstawie rysunku Carla Friedricha Hampe (1772-1848). Znalezione w: Richter, ryc. 39, wg wskazówki Eberharda von Seydlitz. Własność: Eberhard von Seydlitz.

Wydarzenie na moście przedstawiają także inne dzieła:

Gemälde von Erich Sturtevant (1869-1947).
Schrader Seite 109, freundlicher Hinweis Dr. Martin Schieck.
Obraz Ericha Sturtevanta (1869-1947).
Znalezione w: Schrader, s. 109, wg wskazówki dr Martina Schiecka.

Auf beiden Bildern beobachtet Friedrich II. von der Brücke aus den tollkühnen Sprung. Auch hier fällt auf, mit welcher Noblesse und Leichtigkeit von Seydlitz aus dem Stand über die Brüstung setzt. Die Holzbrücke entspricht der Bauweise der damaligen Zeit. Auf dem Stich von Ringck zeichnet sich im Hintergrund eine Landschaft ab, die für die Umgebung von Frankfurt (Oder) typisch ist. Die Szene findet offensichtlich um oder nach 1757 statt, denn von Seydlitz ist hier durch Uniform, Dreispitz und Schabracke als General gekennzeichnet (Richter 30). Das Gemälde von Sturtevant zeigt eine Ziehbrücke und spielt wahrscheinlich auf die Episode an, die Christian Friedrich von Blanckenburg (1744-1796) in seinem Werk *Charakter und Lebensgeschichte des Herrn von Seydlitz* beschrieben hat (Richter 31).

Welche Bewandnis hat es nun mit dieser Geschichte? Handelt es sich um ein reales Ereignis oder um eine fiktive Anekdote? Ist Friedrich Wilhelm von Seydlitz tatsächlich auf seinem Pferd in die Oder gesprungen? Und, wenn ja, welche Rolle spielte dabei Friedrich II.?

Zahlreiche, von Zeitgenossen überlieferte Ereignisse und Abenteuer geben Aufschluss über den Lebensstil des Generals der Kavallerie Friedrich Wilhelm von Seydlitz sowie über sein Verhältnis zu Friedrich den Großen. Gut recherchiert und äußerst spannend geschrieben ist das Buch von Klaus Christian Richter*, das hier im Folgenden als Hauptquelle dienen soll.

Friedrich Wilhelm von Seydlitz wurde 1721 in Kalkar am Niederrhein geboren. Sein Vater, Rittmeister Daniel Florian von Seydlitz, entstammte einem alten preußischen Adelsgeschlecht, das schon seit Jahrhunderten wichtige Persönlichkeiten von Politik und Armee hervorgebracht hatte. Die Familie seiner Mutter, Luise Tugendreich von Ilow, war ebenfalls traditionell dem Militär eng verbunden. 1725 wurde das Regiment des Vaters in die Mark Brandenburg verlegt. Seine Jugend verbrachte von Seydlitz in Freienwalde und in Schwedt an der Oder.

Bereits als Kleinkind erlernte von Seydlitz das Reiten. Sein Vater weckte bei ihm die Begeisterung für die Kavallerie und entfachte seine tiefe Liebe zu Pferden. Als dieser 1728 mit nur 45 Jahren verstarb, übernahm dessen Regimentschef, Markgraf Friedrich von Brandenburg-Schwedt, die Patenschaft. 1735 trat von Seydlitz als Page in den Dienst des Markgrafen. Dieser wurde auch „Der wilde Schwedter" oder „Der tolle Markgraf" genannt (Richter 6). Er brachte von Seydlitz tollkühne Kunststücke auf dem Pferde bei. Gemeinsam bestanden sie waghalsige Mutproben wie das Durchreiten sich drehender Windmühlenflügel, den Galopp über eine hölzerne, sich in Aufwärtsbewegung befindende Hubbrücke oder den Ritt über das dünner werdende, berstende Eis der Oder (Richter 10.152).

Seydlitz-Porträt mit Unterschrift. Familien-Archiv v. Seydlitz. Richter Abb. 150.
Portret Fryderyka Wilhelma von Seydlitz z podpisem.
Archiwum rodzinne von Seydlitz. Znalezione w: Richter, ryc. 150.

Na obu dziełach brawurowemu skokowi przygląda się stojący na moście Fryderyk II Wielki. Obrazy te oddają elegancję oraz lekkość, z jaką skaczący z miejsca Fryderyk pokonuje przeszkodę. Drewniany most odpowiada ówczesnemu budownictwu. Na rycinie Ringcka w tle widnieje charakterystyczny dla okolic Frankfurtu nad Odrą krajobraz. Scena odgrywa się najwyraźniej w bądź po roku 1757, gdyż von Seydlitz nosi mundur oraz męski kapelusz trójrożny charakterystyczny dla generała, a jego koń przyodziany jest w kropierz (Richter, s. 30).

Obraz Sturtevanta przedstawia most zwodzony i nawiązuje najprawdopodobniej do anegdoty, którą Christian Friedrich von Blanckenburg (1744-1796) opisał w swym dziele „Charakter oraz biografia barona von Seydlitz" (Richter, s. 31).

Jakie znaczenie ma owa historyjka? Mamy do czynienia z prawdziwym wydarzeniem czy też z fikcyjną anegdotą? Czy Fryderyk Wilhelm von Seydlitz faktycznie skoczył na swym siwku do Odry? Jeżeli tak- jaką rolę odgrywał w tym wszystkim król Fryderyk II Wielki?

Liczne przekazy osób żyjących w tym samym czasie, co Seydlitz ukazują styl życia generała kawalerii oraz jego stosunek do Fryderyka II Wielkiego. Wiarygodna oraz nadzwyczaj ciekawa jest książka autorstwa Klausa Christiana Richtera*, która w następującej części posłuży jako główne źródło.

Fryderyk Wilhelm von Seydlitz urodził się w roku 1721 w Kalkar (wtedy Calcar- przyp. tłum.) nad Dolnym Renem. Jego ojciec, rotmistrz Daniel Florian von Seydlitz pochodził ze starego pruskiego rodu, z którego wywodzili się wielcy politycy oraz wojskowi. Również rodzina jego matki- Luisy Tugendreich von Ilow związana była z wojskiem. W roku 1725 pułk ojca został przeniesiony do Marchii Brandenburskiej. Dlatego też von Seydlitz swą młodość spędził w Freienwalde oraz w Schwedt nad Odrą.

Już jako małe dziecko von Seydlitz opanował sztukę jeździecką. Ojciec zaraził go zamiłowaniem do kawalerii oraz koni. Gdy ten w roku 1728 przedwcześnie zmarł (mając zaledwie 45 lat), opiekę nad Fryderykiem przejął dowódca pułku- margrabia Friedrich von Brandenburg- Schwedt. W roku 1735 von Seydlitz rozpoczął u niego służbę jako paź. Friedrich von Brandenburg- Schwedt nazywany był „dzikim mieszkańcem Schwedt" lub „szalonym margrabią" (Richter, s. 6). To on nauczył Fryderyka brawurowych sztuczek na koniu. Wspólnie mierzyli się z przeszkodami typu obracające się skrzydło wiatraka, galopowali przez podnoszony właśnie drewniany most zwodzony, czy też po cienkim, pękającym lodzie na Odrze (Richter, s. 10.152).

Najistotniejszy jest jednak fakt, iż von Seydlitz zdobył w Schwedt znakomite wykształcenie jako treser koni. Można domniemywać, że uczono go według metody Josepha Chri-

Friedrich Wilhelm von Seydlitz auf dem Podest des Reiterdenkmals für Friedrich den Großen in Berlin. Daniel Rauch (1840-1851). **Fryderyk Wilhelm von Seydlitz uwieczniony na podeście berlińskiego pomnika poświęconego Fryderykowi II Wielkiemu.** Daniel Rauch (1840-1851). Foto/Fot. Alexandra Kankeleit.

Entscheidend ist allerdings, dass von Seydlitz in Schwedt auch eine erstklassige Ausbildung als Dressurreiter erhielt. Es ist anzunehmen, dass er nach der Methode von Joseph Christoph Zehentner unterrichtet wurde, der 1753 sein Traktat „Kurzer und deutlicher Unterricht zur Anweisung eines jungen Cavaliers im Reiten" in Frankfurt (Oder) veröffentlichte (Richter 157f.). Schon früh hatte von Seydlitz eine Vorliebe für kleine wendige Pferde – eins seiner Lieblingspferde war ein dunkler Araber namens Machmud. Es reizte ihn, wilde Pferde zuzureiten sowie besonders schwierige Pferde zu „versuchen" (Richter 145).

Um die erste Begegnung zwischen Friedrich II. und Friedrich Wilhelm von Seydlitz ranken sich einige Anekdoten (http://gutenberg.spiegel.de/buch/4659/9). Sicher ist nur, dass der König schon früh das leidenschaftliche und tollkühne Wesen des jungen Kavalleristen erkannt haben muss. Durch seine Intelligenz, gepaart mit Mut und außergewöhnlichen strategischen Fähigkeiten, schaffte es von Seydlitz in nur wenigen Jahren die höchsten Stufen der preußischen Militärhierarchie zu erklimmen:

1735 Page, 1740 Kornett, 1743 Husarenrittmeister (der Dienstgrad des Leutnants wird dabei übersprungen), 1745 Husarenmajor, 1752 Oberstleutnant, 1757 Generalmajor, im gleichen Jahr Generalleutnant und 1763 schließlich Generalinspekteur der schlesischen Kavallerie, bestehend aus 5 Kürassier-, 2 Dragoner- und 4 Husaren-Regimentern mit insgesamt 75 Schwadronen (Richter 7. 15. 30. 38. 50. 63. 78. 118). Er hatte zuletzt die Dienststellung eines Kommandierenden Generals und war gleichzeitig auch Chef eines Kürassier-Regiments (Richter 123).

Seine militärischen Erfolge während des Siebenjährigen Krieges (1756–1763), insbesondere in den Schlachten von Roßbach (1757) und Zorndorf (1758), begründeten seinen Ruhm als einen der bedeutendsten Reiterführer der modernen Kriegsgeschichte (Richter 94).

Sein Wesen und seine Taten prägen das bis heute noch gültige Ideal des „Reitergeistes", d.h. „die Verbindung von Schwung, Elan, kühnem Entschluss und Draufgängertum in Verbindung mit chevalereskem Verhalten" (Richter 81). Auch als reiferer Mann führte von Seydlitz seine „Reiterstückchen" fort: Mit über 40 sprang er regelmäßig über das 1,75m hohe Tor seines Landsitzes in Minkowsky (Richter 125). 1770 galoppierte er bei einer schlesischen Revue mit 750 Kürassieren „en muraille" direkt auf den König zu und machte nur wenige Meter vor diesem Halt. Dieser äußerte sein Unbehagen: „Dieser Seydlitz ist toll genug, uns als Feind zu betrachten und über den Haufen zu reiten" (Richter 159).

All diese historisch belegten Ereignisse sowie das spezielle Verhältnis, das Friedrich II. nachweislich zu von Seydlitz hatte, sprechen dafür, dass der Brückensprung in die Oder tatsächlich stattgefunden hat!

stopha Zehentnera, który w 1753 roku wydał we Frankfurcie nad Odrą traktat pt.: „Krótka oraz dosadna lekcja dla młodego jeźdźcy" (Richter, s. 157 i n.). Wcześnie okazało się, iż von Seydlitz szczególnym zamiłowaniem darzy małe, zwinne konie. Jednym z jego ulubionych był ciemnej maści koń rasy arabskiej- Machmud. Nęciło go ujeżdżanie dzikich koni oraz „sprawdzanie" tych sprawiających szczególnie duże problemy (Richter, s. 145).

Na temat pierwszego spotkania Fryderyka II Wielkiego i Fryderyka Wilhelma von Seydlitz krąży wiele anegdot (http://gutenberg.spiegel.de/buch/4659/9). Możemy być jednak pewni, iż król bardzo wcześnie dostrzegł pasję oraz brawurowe zachowanie młodego kawalerzysty. Jego inteligencja, połączona z odwagą oraz nadzwyczajnymi zdolnościami jako strateg, pozwoliła mu w krótkim czasie wspiąć się na najwyższe szczeble w hierarchii wojskowej. W poszczególnych latach pełnił następujące funkcje:

1735 r. – paź, 1740 r. – kornet, 1743 r. – rotmistrz husarii (stopień podporucznika został ominięty), 1745 r. – major husarii, 1752 r. – podpułkownik, 1757 r. – generał brygady (jeszcze w tym samym roku mianowano go generałem dywizji). W roku 1763 von Seydlitz objął stanowisko generalnego inspektora kawalerii śląskiej, składającej się z 5 Pułków Kirasjerów, 2 Pułków Dragonów oraz 4 Pułków Huzarów z łącznie 75 szwadronami (Richter, s. 7, 15, 30, 38, 50, 63, 78, 118). Ostatecznie pełnił funkcję generała dowodzącego oraz dowódcy Pułku Kirasjerów (Richter, s. 123).

Sukcesy osiągnięte podczas wojny siedmioletniej (1756-1763), a w szczególności zasługi podczas bitwy pod Rossbach (1757) oraz pod Sarbinowem (1758) przyniosły mu sławę i tytuł jednego z najwybitniejszych dowódców kawalerii ówczesnej historii wojennej (Richter, s. 94).

Jego charakter oraz poczynania ukształtowały obowiązujący po dzień dzisiejszy ideał „ducha jeźdźcy", na który składa się „połączenie zapału, entuzjazmu, umiejętności podejmowania odważnych decyzji, śmiałości oraz stosownego zachowania" (Richter, s. 81). Baron von Seydlitz nie stronił od swych sztuczek również w dojrzałym wieku. Ponad 40-letni von Seydlitz regularnie pokonywał na koniu licząca 1,75 m bramę, prowadzącą do swego dworku w Minkowsky (Richter, s. 125). W roku 1770 podczas parady z 750 kirasjerami galopował prosto w stronę króla, by zatrzymać się zaledwie kilka metrów przed nim. Fryderyk II Wielki miał opisać uczucia, które ogarnęły go w tym momencie następująco: „Ów von Seydlitz jest na tyle szalony, iż gotów wziąć nas za wrogą i zrównać z ziemią" (Richter, s. 159).

Wszystkie te udokumentowane historycznie wydarzenia oraz szczególne relacje łączące go z Fryderykiem II Wielkim świadczą o tym, iż skok do Odry naprawdę miał miejsce!

Auch aus heutiger Sicht erscheint diese Aktion für einen versierten Reiter durchaus machbar (freundlicher Hinweis von Eberhard von Seydlitz).

Friedrich der Große fasste in einem Satz zusammen, was die wesentlichen Charakterzüge seines Reitergenerals sind: „Er ist ein Genie von einem Soldaten, aber er hat keinen Kopf, und es muß immer ein Pferd oder ein Rock bei ihm im Spiel sein. Eines von beiden kostet ihm noch den Hals."

Mit dieser Aussage sollte Friedrich II. recht behalten, doch war es nicht die Reiterei, die von Seydlitz zu Fall brachte.

Als von Seydlitz 1773 viel zu früh vestarb, rief Friedrich II. erschüttert aus: „Ich kann, ich kann ihn nicht missen!" (Richter 134).

Mit Friedrich Wilhelm von Seydlitz verlor er einen seiner treusten und genialsten Gefolgsleute.

Für ihre Unterstützung und hilfreiche Tipps danke ich Werner Klugmann und Joachim Weidner sowie Dr. Martin Schieck (Museum Viadrina), Eberhard von Seydlitz (Familienverband der Familie v. Seydlitz und v. Seidlitz e.V.), Klaus-Peter Möller (Theodor-Fontane-Archiv) und Frank Drömert (Kulturbetriebe).

Dr. Alexandra Kankeleit
Projektmanagerin Tourismus
Wirtschaftsförderung Stadt Frankfurt (Oder)
Rathaus, Raum 236
Marktplatz 1, 15230 Frankfurt (Oder)
Tel: +49 335 5521506, Mobil: +49 151 20333408, Fax: +49 335 5521599
E-Mail: Alexandra.Kankeleit@frankfurt-oder.de

Quellen: *Klaus Christian Richter, *Friedrich Wilhelm von Seydlitz, ein preußischer Reitergeneral und seine Zeit*. Biblio-Verlag Osnabrück (1996); Bruno Schrader (Hrsg.), *Friedrich der Große und seine Zeit in Bild und Wort*. Hansa-Verlag Hamburg (o. J., wohl 1912) Seite 109.

Doświadczony jeździec byłby dziś w stanie powtórzyć ów wyczyn (jak twierdzi Eberhard von Seydlitz).

Fryderyk II Wielki jednym zdaniem podsumował cechy charakteru generała: „Jako żołnierz jest geniuszem, lecz nie kieruje się własnym rozumem. Zawsze w grę wchodzi koń bądź jakaś spódniczka- jedno z dwóch może go jeszcze skrócić o głowę."

Fryderyk II Wielki miał zachować rację, ale to nie jeździectwo stało się przyczyną śmierci Fryderyka Wilhelma von Seydlitz.

W momencie, gdy król dowiedział się o jego przedwczesnej śmierci w roku 1773, miał wykrzyczeć następujące słowa: „Nie mogę, nie mogę się obyć bez niego!" (Richter, s. 134)

Wraz ze śmiercią Wilhelma von Seydlitz, król stracił jednego ze swych najwierniejszych i najznakomitszych popleczników.

Tłumaczenie z języka niemieckiego: Jaśmina Donarska

Źródła: patrz tekst w języku niemieckim oznaczony *.

Friedrich der Große läuft Gefahr bey Frackfurth oder Kunersdorf von den Cosaken gefangen zu werden. Kupferstich von 1793. Museum Viadrina Frankfurt (Oder).
Fryderyk II Wielki nieomalże schwytany przez grupę Kozaków nieopodal Frankfurtu, bądź Kunowic. Miedzioryt z 1793 roku, Muzeum Viadrina, Frankfurt nad Odrą.

Impressum

Stadt Frankfurt (Oder), Der Oberbürgermeister
Marktplatz 1 , 15230 Frankfurt (Oder)

Redaktion: Dr. Alexandra Kankeleit
Korrektorat: Anne Spickenagel

Unser ausdrücklicher Dank für die Übersetzung der Beiträge gilt dem Lehrstuhl für Kultur- und Geschichte Mittel- und Osteuropas. Ohne diese Unterstützung wäre der Druck der deutsch-polnischen Friedrich 300-Broschüre nicht möglich gewesen.

Übersetzung: Jaśmina Donarska, Agnieszka Król, Piotr Wołoszyn
Grafikdesign: Tomasz Stefański | Piktogram Polska
Titelbild: © Stadtarchiv Frankurt (Oder)
ISBN: 978-83-923762-9-3

Das Urheberrecht und sämtliche weiteren Rechte an den Bildern, auch deren Kopierung, sind den bei den Bildern aufgeführten Eigentümern vorbehalten.

Stopka redakcyjna

Miasto Frankfurt nad Odrą, nadburmistrz
ul. Marktplatz 1, 15230 Frankfurt nad Odrą

Redakcja: Alexandra Kankeleit
Korekta: Anne Spickenagel

Chcielibyśmy podziękować Katedrze „Kultury i Historii Europy Środkowej i Wschodniej”. Bez jej wsparcia wydanie niniejszej dwujęzycznej publikacji nie byłoby możliwe.

Tłumaczenia: Jaśmina Donarska, Agnieszka Król, Piotr Wołoszyn
Grafika: Tomasz Stefański | Piktogram Polska
Zdjęcie na stronie tytułowej: © Archiwum Miejskie we Frankfurcie nad Odrą.
ISBN: 978-83-923762-9-3

Fotografie prezentowane w niniejszej publikacji chronione są prawem autorskim i nie mogą być wykorzystywane (włącznie z kopiowaniem) bez zgody autora podanego przy zdjęciu. Niektóre teksty oryginalne były zmieniane przez ich autorów po przetłumaczeniu. W związku z tym tłumaczenia mogą nieznacznie odbiegać od oryginału.

ISBN: 978-83-923762-9-3

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej" oraz Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013, Fundusz Małych Projektów i Projektów Sieciowych Euroregionu „Pro Europa Viadrina". Das Projekt wird aus Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung im Rahmen des Operationellen Programms der grenzübergreifenden Zusammenarbeit Polen (Wojewodschaft Lubuskie)–Brandenburg 2007-2013, Small Project Fund und Netzwerkprojektefonds der Euroregion Pro Europa Viadrina, kofinanziert.
Pokonywać granice poprzez wspólne inwestowanie w przyszłość. Grenzen überwinden durch gemeinsame Investition in die Zukunft.